

OBSAH

Předmluva a poděkování	16
I. Metoda zpracování komentáře a struktura komentářového hesla	19
II. Excerptované prameny moravského zemského práva	24
III. Literatura k jednotlivým institutům moravského zemského práva	33
IV. Komentář k moravským zemským zřízením 1516–1604 (čl. 1–74)	40
Čl. 1 Zřízení zemské staré léta Páně tisícího pětistého třicátého pátého ve středu po první neděli v postě v městě Znojmě ode všech čtyř stavův Markrabství moravského na sněmu obecním v přítomnosti jeho milosti krále Ferdinanda, slavné paměti, svolené a od osob níže psaných k tomu obzvláště vydaných a nařízených vyhledané a sepsané	41
– 1. Uvozovací články a tituly moravských zemských zřízení z let 1516–1604 – a; zemské zřízení z roku 1604 a jeho revize – b; zemské zřízení z roku 1516 – c; zemská zřízení z let 1535 a 1562 – d; zemské zřízení z roku 1545 – 2. Úvodní ustanovení Tovačovské knihy – 3. Ukázky z usnesení stavovské obce při procesu kodifikace zemských zřízení.	
Čl. 2 Předně odpověď jeho milosti císařské strany zřízení zemského nejvyšším pánům úředníkům a soudcům zemským daná	56
– 1. Dekret české dvorské kanceláře z 14. června 1602 (čl. 2 ZZ 1604) a proces jeho vydání – 2. Zápis o jmenování stavovské komise z roku 1602.	
Čl. 3 Přípis landfrýdu za císaře Rudolfa pána našeho	61
– 1. Institut landfrýdu – 2. Vývoj moravských landfrýdů do 70. let 15. století – 3. Konečná podoba moravských landfrýdů a jejich vývoj do roku 1620 – 4. Obsah a struktura landfrýdů – a; ustanovení týkající se uzavírání landfrýdu, autority zemského soudu a povinnosti vzájemné pomoci – b; ustanovení policejního charakteru – ochrana práva a zemského míru – c; ustanovení týkající se zemské hotovosti a dobývání hradů a měst – d; další články policejního charakteru.	
Čl. 4 Přípis listu přiznávajícího k landfrýdu	100
– 1. Přiznávací list k landfrýdu (čl. 4 ZZ 1604) – 2. Povinnost vyhotovit přiznávací list – 3. Příklad přiznávajícího listu k landfrýdu z roku 1530.	

Čl. 5 <i>Vejpis potvrzení císaře Rudolfa Druhého jeho milosti na svolení stavův o přeložení soudu a posudku na starej způsob</i>	107
– 1. Termíny soudních jednání a posudků ve 14.–první polovině 16. století – 2. Snahy o změny termínů konání zemského soudu a posudků.	
Čl. 6 <i>O soudu, kterýž podle svrchupsaného potvrzení o svatě Kunhutě v městě Brně držán bejvá</i>	115
Čl. 7 <i>List krále Vladislava jeho milosti slavné paměti, kterýmž soud zemský řídití ráčí, v mocnosti své aby zůstal, kterýž v tato slova zní</i>	116
– 1. Listina Vladislava II. Jagellonského z roku 1492, přijetí rytířského stavu do zemského soudu a obsazování úřadů (čl. 7.1–7.4 a 7.26 ZZ 1604) – 2. Zemští úředníci a přísedící zemského soudu – proces jejich výběru a jmenování (čl. 7.4–7.8 a 7.15–7.25 a 7.27 ZZ 1604) – 3. Vztahy mezi šlechtickými stavy a otázka titulatury (čl. 7.9–7.14 ZZ 1604) – 4. Dohoda mezi šlechtickými stavy na Moravě z roku 1620 a pokus o revizi čl. 7 ZZ 1604 – 5. Část dohody mezi moravskými šlechtickými stavy z roku 1620.	
Čl. 8 <i>Při sněmě léta tisícího pětistého osmdesátého třetího v pondělí po svatém Vítě v městě Brně tento artykul o osoby v soudu zemském sedající a úřadu zemských na sobě nemající zavřín</i>	139
– 1. Přednostní právo přísedících zemského soudu při veřejných zasedáních (čl. 8 ZZ 1604) – 2. Sněmovní usnesení z roku 1612 týkající se práva přednosti bývalých zemských úředníků a soudců.	
Čl. 9 <i>Půhonové aby se tím pořádkem dáli, jakž od starodávna se zachovávalo, jakož se o tom důle píše. Kdo půhony zasěsti má</i>	142
– 1. Institut půhonu – definice, terminologie, formulář půhonu a příklady – 2. Podání půhonu, menší zemští úředníci (čl. 9 ZZ 1604) – 3. Ustanovení o půhonech z Tovačovské knihy – 4. Formuláře některých typů půhonů ze ZZ 1545 – 5. Případ z roku 1588 o nařčení menších zemských úředníků stran zapisování půhonů.	
Čl. 10 <i>O půhonech, jak se roznášeti mají</i>	156
– 1. Vývoj institutu doručování půhonů ve středověku – <i>půhončí a poslové</i> – 2. Rozdíl textace Tovačovské knihy a čl. 10 ZZ 1604 – 3. Doručování půhonů – čl. 10 ZZ 1604 – 4. Změny v postavení půhončích od konce 16. století – 5. Dvě ustanovení moravského zemského sněmu o poslech v brněnském kraji z roku 1607.	

Čl. 11 <i>Jak se král jeho milost poháněti má</i>	167
– 1. Geneze ustanovení – textové změny – 2. Politický kontext vzniku čl. 11 a 12 ZZ 1604 – 3. Procesní náležitosti pŕuhonu na panovníka (čl. 11 ZZ 1604) – 4. Zápisy z agendy zemského sněmu o pŕuhonech na krále z roku 1536, které řeší starší pŕuhony šlechticů na panovníka.	
Čl. 12 <i>Z těchto artykulův král jeho milost poháněti se má</i>	174
– 1. Obsah článku 12 ZZ 1604 – 2. Procesní zastoupení panovníka (čl. 12.4 a 12.5 ZZ 1604) – 3. Možné žalobní nároky na krále (čl. 12.1–12.4, 12.6 ZZ 1604) – 4. Příklad pŕuhonu podaného panovníkem z roku 1528 – 5. Pŕísaha královského prokurátora z roku 1609.	
Čl. 13 <i>O pŕuhon zátkyně</i>	181
– 1. Vývoj ustanovení k problematice pŕuhonu <i>zátkyně</i> – 2. Definice pŕuhonu <i>zátkyně</i> – 3. Tzv. závazky <i>cti a víry</i> – 4. Pŕuhon <i>zátkyně</i> (čl. 13 ZZ 1604) – a; povinnosti pozemkových vrchností – b; sankce pro vrchnosti, nezastižení pohnaného a nález – 5. Příklad pŕuhonu <i>zátkyně</i> a závazku <i>cti a víry</i> .	
Čl. 14 <i>Pŕuhon zátkyně na cizozemce, kteříž v jiných zemích statky mají. Léta tisícího pětistého dvadcatého osmého</i>	201
– 1. Pŕuhon <i>zátkyně</i> na cizince (čl. 14 ZZ 1604) – 2. Příklad z praxe z roku 1600.	
Čl. 15 <i>Hosté ku právu ručení bejti mají</i>	205
– 1. Ručení cizinců v procesním řízení (čl. 15 ZZ 1604) – 2. Příklad procesního ručení mana olomouckého biskupství před zemským soudem z roku 1596.	
Čl. 16 <i>Vysvětlení svrchu psaných dvou artykulů</i>	209
– 1. Geneze článku (čl. 16 ZZ 1604) – 2. Interpretace čl. 16 ZZ 1604 v kontextu čl. 14 a 15 ZZ 1604 – 3. Usnesení zemského sněmu z roku 1588.	
Čl. 17 <i>O pŕuhony slunečný</i>	214
– 1. Geneze ustanovení k podávání pŕuhonů v pozdějším termínu – 2. Tzv. <i>slunečné</i> pŕuhony (čl. 17 ZZ 1604) – 3. Příklad z praxe z roku 1611.	
Čl. 18 <i>Pŕuhony na potvor, v čem nalezení býti mají</i>	219
– 1. Geneze ustanovení k problematice tzv. potvorného pŕuhonu – 2. Tzv. <i>potvorný</i> pŕuhon – definice a znaky deliktu (čl. 18 ZZ 1604) – 3. Předpisy z let 1493, 1495 a 1496 o tzv. <i>potvorném</i> pŕuhonu.	

Čl. 19 <i>Jak se páni soudci při soudu zachovávají mají</i>	225
– 1. Povinnost přisedících zemského soudu účastnit se zasedání (čl. 19 a 20 ZZ 1604) – 2. Příklady z praxe zemského soudu.	
Čl. 20 <i>Páni soudci k hodině od pana hejtmána jmenované k soudu se scházejí mají</i>	231
Čl. 21 <i>Páni soudci co první den jednati mají</i>	232
– 1. Geneze ustanovení – 2. Deskové zápisy a tzv. <i>odpor</i> (čl. 21.1 ZZ 1604) – 3. Zahájení soudu, vyhlášení a pořadí projednávání pŕuhonŕ (čl. 21.2 –21.4 ZZ 1604).	
Čl. 22 <i>Soud se takto zahajuje</i>	239
– 1. Zahájení zemského soudu (čl. 22 ZZ 1604) – 2. Zahajovací formule menšího zemského soudu z roku 1599.	
Čl. 23 <i>Přísaha pana hejtmána země k ouřadu</i>	242
– 1. Geneze ustanovení a přísaha moravského zemského hejtmána (čl. 23 ZZ 1604) – 2. Úřad moravského zemského hejtmána ve starší době – 3. Rozsah pravomocí moravského zemského hejtmána – a; zástupce panovníka pro Markrabství moravské se zvláštními pravomocemi – b; kompetence v oblasti soudnictví – c; poručenská správa a záležitosti sirotků – d; vojenské povinnosti a povinnosti plynoucí z landfrýdu a policejních ustanovení.	
Čl. 24 <i>Přísaha nejvyššího pana komorníka</i>	255
– 1. Obsazování úřadu nejvyššího zemského komorníka – 2. Působnost a pravomoci nejvyššího zemského komorníka.	
Čl. 25 <i>Přísaha nejvyššího pana sudího</i>	260
– 1. Obsazování úřadu nejvyššího zemského sudího – 2. Působnost a pravomoci nejvyššího zemského sudího.	
Čl. 26 <i>Přísaha k soudu</i>	265
Čl. 27 <i>Přísaha nejvyššího hofrychtýře</i>	268
– 1. Geneze ustanovení (čl. 27 ZZ 1604) – 2. Kompetence nejvyššího hofrychtéře.	
Čl. 28 <i>Přísaha podkomořího taková jest</i>	273
– 1. Geneze ustanovení (čl. 28 ZZ 1604) – 2. Kompetence podkomořího Markrabství moravského – 3. Ustanovení o úřadu podkomořího z roku 1523 – 4. Ustanovení o obsazování úřadu podkomořího (část dohody mezi moravskými šlechtickými stavy z roku 1620).	

Čl. 29 Příklad nejvyššího písaře nebo místodržícího	280
– 1. Geneze ustanovení (čl. 29 ZZ 1604) – 2. Kompetence nejvyššího zemského písaře – 3. Úřad místopísaře (čl. 29 ZZ 1604).	
Čl. 30 Příklad komorníka menšího	290
– 1. Menší zemští úředníci, menší zemský soud a jeho registra – 2. Úřad menšího zemského komorníka (čl. 30 ZZ 1604) – 3. Sněmovní usnesení z roku 1571.	
Čl. 31 Příklad sudího menšího	299
Čl. 32 Příklad purkrabího	302
– 1. Konstituování nového úřadu zemského purkrabího – 2. Kompetence zemského purkrabího (čl. 32 ZZ 1604) – 3. Sněmovní usnesení z roku 1562.	
Čl. 33 Příklad písaře menšího	309
– 1. Menší zemští písaři (čl. 33 ZZ 1604) – 2. Výběr menších zemských písařů podle zápisu Smila Osovského z Doubravice z roku 1600.	
Čl. 34 O staném právu	315
– 1. Stané právo – geneze ustanovení a terminologie – 2. Stané právo v praxi zemského soudu – 3. Spor o stané právo z roku 1594.	
Čl. 35 Příčiny proti ustání při vyhlásování pŕuhonův jsou tyto a mají pány schváleny bejti prvé, než se soud vzdá	322
– 1. Geneze ustanovení a terminologie – 2. Tzv. rok nemocný – odklad soudního jednání ze zdravotních důvodů (čl. 35 ZZ 1604).	
Čl. 36 Příklad nemocného	330
– 1. Geneze ustanovení a základní obsah čl. 36 ZZ 1604 – 2. Tzv. přísaha nemocného (čl. 36.1 ZZ 1604) – 3. Oprávněná nepřítomnost strany při jednání soudu (čl. 36.2 – 36.4 ZZ 1604) – 4. Příklad žádosti panovníka o odročení sporů šlechtice z roku 1607.	
Čl. 37 O poklidu	337
– 1. Mimosoudní dohoda stran sporu (čl. 37 ZZ 1604) – 2. Přípis zemského soudu o registraci mimosoudně uzavřených případů z roku 1588.	
Čl. 38 O poručnících v pŕuhonu	342
– 1. Geneze ustanovení a základní terminologie – 2. Poručníci v pŕuhonu – zřízení poručníků (čl. 38.4 a 38.5 ZZ 1604) – 3. Poručníci na zisk a ztrátu (čl. 38.1 ZZ 1604) – 4. Počet poručníků v pŕuhonu,	

lhůty apod. (čl. 38.1 – 38.3 ZZ 1604) – 5. Příklady konkrétních pŕuhonů s poručníky v pŕuhonu.

Čl. 39 <i>Když král neb margkrabě při soudu jest</i>	353
Čl. 40 <i>Do kláštera, kdež zahájený soud jest</i>	354
– 1. Ceremonie při zasedání zemského soudu (čl. 39 ZZ1604, čl. 40.3, 40.4 a 40.5 ZZ 1604) – 2. Dodržování pořádku v zemské soudnici (čl. 40.1 a 40.2 ZZ 1604 a čl. 42 ZZ 1604) – 3. Tzv. obecný nález zemského soudu z poručení sněmu ve věci pořádku v zemské soudnici a zemského purkrabiho z roku 1583.	
Čl. 41 <i>O místa při soudu neb obecních sněmích, kde kteří stavové státi neb seděti mají</i>	364
Čl. 42 <i>Kteří se soudí a k soudu přistupují, kde státi mají, a jiný žádný tam vstupovati nemá</i>	367
Čl. 43 <i>Když se pŕuhon prožaluje, jak má pŕuhonu bráněno bejti</i>	367
– 1. Geneze ustanovení, projednávání <i>obran</i> v rámci řízení před zemským soudem a nalézání zemského práva (čl. 43 ZZ 1604) – 2. Terminologie a systém <i>obran</i> v zemském právu – 3. Sněmovní usnesení z roku 1550.	
Čl. 44 <i>O bránění se pŕuhonu titulem</i>	376
– 1. Geneze ustanovení a základní terminologie – 2. Zrušení tzv. <i>obran</i> <i>titulem</i> (čl. 44 ZZ 1604) – 3. Příklad nálezu na tzv. <i>obranu titulem</i> z roku 1580 – 4. Sněmovní usnesení z roku 1529 v textaci ZZ 1545.	
Čl. 45 <i>Žádný z pánův soudcí přimlouvati se nemá, než na kohož pan sudí podá</i>	385
Čl. 46 <i>Nález takto se píše</i>	387
– 1. Geneze ustanovení a problematika nálezu v textech zemských zřízení – 2. Nález zemského soudu (čl. 46 a 48 ZZ 1604) – 3. Tzv. <i>vejповěď a nález na mocné přestání</i> – 4. Tzv. <i>vejповěď</i> ve sporu o zabití z roku 1511 – 5. Ustanovení o <i>vejповědi</i> ze ZZ 1545.	
Čl. 47 <i>Nález od obojí strany přijat a držán bejti má</i>	398
– 1. Geneze ustanovení a autorita zemského soudu – 2. Respektování nálezu zemského soudu (čl. 47 ZZ 1604).	
Čl. 48 <i>Nálezové zjevné a otevřené bejti mají</i>	403
Čl. 49 <i>Pokuta na ty, kdož k pŕuhonům nestojí anebo pŕuhonu nežalují</i>	403

Čl. 50 Na pohnaného pokuta	405
Čl. 51 O glejtu při soudu	407
Čl. 52 Soudce po odložení pře žádných rad dávatí nemají	411
Čl. 53 Z kterých příčin páni soudci z soudu vyvstávati mají	413
– 1. Otázka střetu zájmů přísedících zemského soudu (čl. 53 ZZ 1604)	
– 2. Doplnující ustanovení ze zemského zřízení z roku 1545.	
Čl. 54 Z pánův soudcí žádný z peněz a z nájmu mluvití nemá	417
Čl. 55 Sumy v pŕuhonu ujímáno bejti nemá	419
– 1. Problematika vyčíslení žalované částky (čl. 55 ZZ 1604)	
– 2. Sněmovní usnesení z roku 1520.	
Čl. 56 Pŕuhony o pobrání desátkův neb svrškův	423
– 1. Geneze ustanovení a terminologie – 2. Zadržování desátků (čl. 56 ZZ 1604) – 3. Zadržování movitých věcí – svršků (čl. 56 ZZ 1604) – 4. Spor o desátek z roku 1536 ukončený smlouvou.	
Čl. 57 Pŕuhony o smlůvy nebo jiné listy	435
Čl. 58 Pŕuhon o svědomí listovní	438
– 1. Geneze předpisů o podávání písemného svědectví – 2. Proces podávání písemného svědectví (čl. 58 ZZ 1604) – 3. Příklady (pŕuhony o podání písmeného svědectví z roku 1536).	
Čl. 59 Kdož svědomí listovní k soudu dává, jak to spraviti má a jak se k cizozemci při takovém svědomí zachovávati mají	445
– 1. Otázka svědectví v zemském právu – 2. Svědectví šlechticů a cizinců (čl. 59 ZZ 1604) – 3. Ustanovení o svědectví kněží z roku 1540.	
Čl. 60 O dávání svědomí od osob ženského pohlaví, které vdané jsou, všelikého stavu	455
Čl. 61 Jak se svědkové stavěti mají a jak od úředníkův přijímání a kterak jim od míle placeno a strava dávána býti má	457
– 1. Geneze ustanovení k otázce svědectví neurozených osob a čl. 61.1 ZZ 1604 – 2. Termíny pro podávání svědectví, platby a náhrady nákladů pro svědky (čl. 61.2–61.4 ZZ 1604) – 3. Tzv. pŕuhony o postavení lidí (čl. 61.5 ZZ 1604) – 4. Ustanovení o výsledku svědků z roku 1516 – 5. Naučení zemského soudu z roku 1531 (1521) o výsledku svědků z řad poddaných – 6. Pŕuhony o postavení lidí z roku 1538 – 7. Paměť o postavení poddaných ke svědectví z roku 1596.	

Čl. 62 O svědomí městském, jak obyvatelé v městech královských k soudu zemskému svědomí dávati mají, léta 1512	474
– 1. Geneze ustanovení – 2. Svědectví měšťanů královských měst (čl. 62 ZZ 1604) – 3. Příklad z roku 1599 – pohnání města o svědectví.	
Čl. 63 Každý, kdož by při obdržel o statek nebo o peníze, že tu prodati muž aneb dáti komu chce, též i právo stané, krom cizozemcům	480
Čl. 64 Půhon o postavení lidí	482
– 1. Delikty poddaných proti urozeným osobám (čl. 64 ZZ 1604) – 2. Delikty poddaných a delikty páchané na cizích poddaných v zemském právu.	
Čl. 65 O rukojemství a propadení základův i o zbití lidí	488
– 1. Geneze ustanovení a problematika násilných deliktů mezi poddanými (čl. 65.3 ZZ 1604) – 2. Problematika ručení u poddaných (čl. 65.1 a 65.2 ZZ 1604) – 3. Příklad z roku 1529.	
Čl. 66 O zbití lidí v městech	493
– 1. Geneze ustanovení – 2. Delikty poddaných v královských městech (čl. 66 ZZ 1604).	
Čl. 67 O smlouvě mezi původem a pohnaným	497
Čl. 68 O listech neobyčejných	500
Čl. 69 Kterých půhonův páni při právě nesoudí	504
– 1. Jurisdikce zemského soudu – a; věci městského práva, vrchnostenské záležitosti a vinohradní spory – b; vojenské záležitosti (čl. 69 ZZ 1604) – c; spory o čest – d; lenní statky – 2. Příklady sporů nespádajících do jurisdikce zemského soudu z let 1491 a 1590 – 3. Sněmovní usnesení z roku 1520 v textaci ZZ 1545 o šlechtických dluzích u měšťanů.	
Čl. 70 Kdo kterým právem začne, tím konati má	514
– 1. Zákaz změny soudní instance po zahájení řízení (čl. 70 ZZ 1604) – 2. Příklad půhonu z roku 1501.	
Čl. 71 Po provedení pře a pány odložení žádný svědomím opravovati nemá	518
Čl. 72 O poručení statkův k soudu	520
– 1. Typy zastoupení strany při jednání před zemským soudem – a; tzv. poručníci v půhonu – b; procesní zmocněnci – c; mluvčí	

(poradci) z řad přísedících zemského soudu – d; tzv. *přátelé* (nezmocněný jednatel) – e; tzv. *řečníci* (nájemní jednatele)
 – 2. Procesní zmocněnci (čl. 72 ZZ 1604) – a; geneze ustanovení
 – b; důvody k udělení procesního zastoupení (čl. 72.1 a 72.2 ZZ 1604)
 – c; procesní zástupci a délka poskytnutého zmocnění (čl. 72.1 a 72.2 ZZ 1604) – d; kompetence zmocněných osob – 3. Příklady zmocnění z praxe.

Čl. 73 *Kdož by pohnán jsa, neb někoho poženíc, pře své vésti neuměl* 547

– 1. Vývoj ustanovení k otázce mluvčích (poradců) při soudním jednání – 2. Poskytnutí mluvčího (poradce) z řad přísedících zemského soudu (čl. 73 ZZ 1604) – 3. Žádost vdovy o poskytnutí mluvčího (poradce) z řad přísedících zemského soudu z roku 1590.

Čl. 74 *O pũhoních, kdož by od nich po odložení zemřeli* 555

– 1. Geneze ustanovení a terminologie – 2. Úmrtí strany po dokončení dokazování (čl. 74 ZZ 1604) – 3. *O nálezu* (druhý odstavec kapitoly ze spisu *De iure nostro* Karla staršího ze Žerotína z počátku 17. století).

Zkratky 561

Prameny a literatury 563

Summary 589

Resümee 591